

STANISŁAW PRĘDOTA

Uniwersytet Wrocławski

Nowe welleryzmy niderlandzkie

1. We współczesnej paremiologii dominuje przekonanie, że istnieją dwa typy welleryzmów: ludowe oraz literackie¹. Do pierwszego z nich należy np. *Alle betjes helpen, zei de boer, en hij piste in de zee*. [Nawet najmniejsza pomoc się przyda, powiedział chłop, i sikał do morza.] Wszystkie welleryzmy ludowe są oryginalne. Ich tematyka dotyczy zwykłych, prostych ludzi oraz ich banalnych codziennych spraw. W welleryzmach tego typu bystry obserwator komentuje znane mu środowisko i sposoby zachowania przeciętnych ludzi mających różnorakie słabości, ułomności i wady. Ulubionymi obiektami krytyki są przede wszystkim chłopci, rzemieślnicy i adwokaci. Uderza fakt, że welleryzmy nie oszczędzają również osób duchownych, a więc zarówno księży jak i pastorów. Odnosi się to także do ludzi ułomnych i upośledzonych: niewidomych, głuchych, garbatych, kulawych, zezowatych oraz chorych psychicznie. Przejaskrawione, ale najczęściej trafne uwagi obserwatora świadczą o tym, że jego dar obserwacji jest krytyczny i zabarwiony kpina. Istnieją liczne welleryzmy, które mają charakter satyryczny i dzięki temu pełnią pośrednio funkcję wychowawczą.

W wypadku welleryzmów ludowych nie dominuje jednak efekt satyryczny, lecz komiczny. Cechuje je specyficzna forma humoru: niekiedy jest on dowcipny, a czasami raczej mało wybredny. Ludzi dzisiejsi mogą go nawet uważać za grubiański, głównie ze względu na preferowanie seksualności i obsceniczności. Najczęściej efekt welleryzmu polega na zaskakującym kontraście między treścią tzw.

1 P. Grzybek, Paremiologischeskie Issledovanija, in: *Proverbium* 2 (1980), p. 347.

dictum oraz factum, czyli okolicznościami, w którym ta wypowiedź jest użyta². Nierzadko mamy tutaj także do czynienia z grą słów jako puentą³.

Natomiast welleryzmy literackie, np. *Eet meer appels, zei de reclame. Mij niet gezien, Adam en Eva werden ervoor gestraft*, [Jedz więcej jabłek, mówi reklama. Beze mnie. Adam i Ewa zostali za to ukarani.] nie są wytworami ludzi prostych, lecz intelektualistów. C. Kruyskamp interpretuje je jako dowcipne pomysły dowcipnisiów⁴. Ich tematyka wykracza jednak poza banalne codzienne sprawy zwykłych zjadaczy chleba. Welleryzmy literackie traktują najczęściej o problemach poważnych, istotnych dla społeczeństwa. Z reguły unikają trywialnych banałów, a także prymitywnej obsceniczności i wulgarności. Są przeważnie zabawne, a często mają również zabarwienie ironiczne. Powstają ad hoc i można przypuszczać, że okażą się jedynie efemerydami.

2. Najstarszy zachowany niderlandzki welleryzm zapisano już w XV-wiecznych *Proverbia Communia*. Brzmi: *Tes quaet water, sprac die reigher ende en conde niet zwemmen*⁵ [To jest zła woda, powiedziała czapla, i nie umiała pływać]. Również inne stare zbiory przysłów, *Seer schoone Spreekwoorden* Hansa de Laeta i anonimowe *Kamper Spreekwoorden*, zawierają welleryzmy⁶. Pierwszy zbiór welleryzmów w formie książkowej, tzn. anonimowa *Lyste van Rareyten*, ukazał się już w 1706 lub 1708 roku, prawdopodobnie w Lejdzie⁷. Pod zmienionym tytułem został wydany ponownie w 1997 roku⁸. W sumie zawiera 477 artykułów hasłowych. Większość z nich należy do oryginalnych welleryzmów ludowych, np.

6. Het is beter ten halven gekeerd, als ten heelen gedwaalt [sey Jeroen] en hy liep voorbij de Kerk in 't Hoerhuys. [Lepiej zawrócić w połowie drogi niż zupełnie zablądzić – powiedział Jeroen – i mijając kościół poszedł do burdelu.] 107.

Dat's de rechte Puytaal, [sey Marijtje] en sy had haar man by sijn middelste Vinger. [To jest prawdziwa węgorzycza – powiedziała Marijtje – i trzymała swego męża za środkowy palec.]

233. Ik houw van soo'n stempel niet [sey Grietje] en sy sag een Dief brandmerken. [Nie lubię takiego stempla – powiedziała Grietje – widząc jak piętnują złodzieja.]

Wśród nich znajduje się jednak kilka welleryzmów literackich, które zostały utworzone dla zabawy i dowcipu, jak się wydaje przez studentów lejdejskich, np.

2 H.L. Cox, J. van der Kooij, *Alle beetjes helpen. Nederlandse, Friese en Vlaamse wellerismen*, Groningen, Oldeberkoop 2007, p. XVIII.

3 C. Kruyskamp, *Allemaal mensen... Apologische spreekwoorden*. Derde vermeerderde druk, 's-Gravenhage 1965, p. XIX.

4 C. Kruyskamp, *op. cit.*, p. XVIII.

5 R. Jente, *Proverbia Communia. A Fifteenth Century Collection of Dutch Proverbs Together with the Low German Version*, Bloomington 1947, (PC. 664).

6 H.L. Cox, Jurjen van der Kooij, *op. cit.*, p. X.

7 *Lyste van Rareyten*, (s.l.) ca. 1706.

8 R. van Vliet, *Lyste van spreek-woorden*, Leiden 1997.

48. Het is een grooten Beest [sey Koen] als Plato seyde, Wie dat geen Vrouwen mind, als was 't een Boere Meyd. [Jest wielką bestią – powiedział Koen – jak mówi Platon, ten, kto nie kocha żadnej kobiety, choćby i wiejskiej dziewczki.]

191. Die Kerel heeft geen gevoel [sey Doctor Stokvis] en hy Anatomiseerde een Drenkeling. [Ten facet nie ma czucia – powiedział doktor Stokvis – i dokonywał sekcji zwłok topielca.]

253. Daar is Brand in die Schoorsteen [sey de Mof] en hy voer by den brandende Berg Æthna. [Tam jest pożar w tym kominie – powiedział Szwab – i przejeżdżał koło czynnej Etny.]

Niderlandzkie welleryzmy ludowe są już dosyć dobrze opracowane leksykograficznie. Ich pierwszy zbiór naukowy, a mianowicie oparty na wyżej wymienionej *Lyste van Rariteyten*, został zestawiony i wydany w 1947 roku przez znanego leksykografa holenderskiego C. Kruyskampa. Później ten skromny zbiór cieszył się dużą popularnością i doczekał się trzech wydań. Zawiera on reprezentatywny wybór 946 popularnych welleryzmów niderlandzkich, które – w razie konieczności – opatrzone zwięzłymi objaśnieniami filologicznymi. Dodano również istniejące odpowiedniki niemieckie, dolnoniemieckie i angielskie. Najobszerniejszy naukowy słownik welleryzmów niderlandzkich, *Alle beetjes helpen* (Groningen, Oldeberkoop 2007), został ostatnio wydany przez H.L. Coxa i Jurjena van der Kooij. Obejmuje on 4475 welleryzmów niderlandzkich, flamandzkich i fryzyjskich wraz z ich odpowiednikami niemieckimi i dolnoniemieckimi. Godnym uwagi jest fakt, że najobszerniejszy leksykon welleryzmów angielskich obejmuje zaledwie 1516 haseł⁹.

Tutaj należy wspomnieć także nowe zbiory oryginalnych welleryzmów, w czym celuje Daniël de Beul z Ranst koło Antwerpii. Do tej pory wydał on własnym sumptem popularną serię niderlandzkich welleryzmów ludowych: a) *Zeï-spreuken*, Ranst 1975, b) *Zeï-spreuken*, Ranst 1978, c) *Zeï-spreuken*, Ranst 1980, d) *Adam en Eva in zeï- en andere volksspreuken*, Ranst 1980, e) *Zeï-spreuken*, Ranst 1981, f) *Zeï-spreukenkijboek*, Ranst 1981.

Pochodzą one głównie z Flandrii Wschodniej. Najczęściej chodzi tutaj o welleryzmy gwarowe. Daniël de Beul zebrał je przy pomocy informatorów terenowych¹⁰. Braet Gilbertje zilustrował je odpowiednio dobranymi naiwnymi rysunkami piórkiem.

H.L. Cox en Jurjen van der Kooij podkreślają we wstępie do swego słownika welleryzmów fakt, że również obecnie powstają nowe welleryzmy niderlandzkie. Jednocześnie podają kilka charakterystycznych przykładów nowych welleryzmów literackich:

Zou het reclame zijn, zei de man tegen zijn vrouw, toen hij de bekeuring voor verkeerd parkeren van onder zijn ruitenwissers haalde; [To chyba będzie reklama, powiedział mąż do żony, gdy wyjął spod wycieraczki mandat za niewłaściwe parkowanie.]

9 W. Mieder, S. A. Kingsbury, *A Dictionary of Wellerisms*, New York, Oxford 1994.

10 H.L. Cox, Jurjen van der Kooij, *op. cit.*, p. XI.

Die koe heeft gekalfd, zei Hos-Jans, toen hadden ze hem zijn AOW gebracht; [Krowa się ocie-
liła, powiedział Hos-Jans, gdy mu przynieśli rentę.]

Energiekrisis? Ach wat, zei Jans, als het werken maar niet weer in de mode komt; [Kryzys
energetyczny?, Co takiego, powiedział Jans, żeby tylko praca znowu nie weszła w modę.]

Ik houd veel van portretten, zei Zwans, en hij leide zijn os naar de fotograaf; [Bardzo lubię
portrety, powiedział Zwans, i przyprowadził swego woła do fotografa.]

Zet af, zei Has Heb, en ze begonnen in de televisiemis met de collecte; [Wyłącz, powiedział
Has Heb, i w czasie mszy telewizyjnej zaczęli zbierać na składkę.]

Dat spreekt, zei boer Hannes / Grauwel / Lomme, en hij stond voor een grammofoon; [To gada,
powiedział chłop Hannes / Grauwe / Lomme, i stał obok gramofonu.]

Vrouwen aan het stuur, is bloed aan de muur, zei de chauffeur, en hij was reeds aan zijn tien-
de ongeluk toe; [Kobiety za kierownicą, to krew na ścianie, powiedział szofer, i spowodował
już dziesiąty wypadek.]

Vrouwen kijken altijd in de spiegel, zei de politieagent, behalve als ze achteruit rijden; [Kobiety
zawsze patrzą w lusterko, powiedział policjant, tylko nie wtedy, gdy cofają.]

Weet je wetje, zei Hollander, anders kun je hun zakje oplazen; [Znaj swe prawo, powiedział
Holender, w przeciwnym razie każą ci dmuchać.]

Ik ben tegen wijven aan het stuur, zei dronken Staf op een feestje, en zijn vrouw moest hem
naar huis rijden ¹¹. [Jestem przeciw kobietom za kierownicą, powiedział pijany Staf na przy-
jęciu, i żona musiała zawieźć go do domu.]

**3. Liczne nowe welleryzmy literackie można obecnie znaleźć w internecie. Po-
niżej scharakteryzujemy takie welleryzmy, które zostały utworzone przez Fonsa
Jansena i przez Joza le Bruyna i ostatnio umieszczone w Internecie ¹². Zaczniemy
jednak od zwięzłego szkicu bibliograficznego Fonsa Jansena (1925 – 1991), któ-
ry opiera się na danych o nim zawartych w Katholiek Documentatie Centrum na
Radboud Universiteit w Nijmegen ¹³.**

Fons Jansen urodził się w 1925 roku w Amsterdamie i tam uczęszczał do ko-
legium św. Ignacego prowadzonego przez jezuitów. Po Drugiej Wojnie Świato-
wej pracował jako spiker wiadomości radiowych. Był także sekretarzem redakcji
G 3. Goede Geest Gemeenschap, postępowego czasopisma katolickiego. Logicz-
ną konsekwencją *G 3* było to, że został prowadzącym dyskusje poborowych, któ-
rzy uczestniczyli w „dniach formacyjnych” na „Waalheuvel”. Później opublikował
De lachende kerk, wykład o kościele katolickim, który w krótkim czasie osiągnął
dziesięć wydań i stał się znanym kabareciwą. Jednocześnie napisał szereg książek,
głównie zawierających jego teksty kabaretowe: *Fons Jansen over cabaret* (Ubber-

11 H.L. Cox, Jurjen van der Kooij, *op. cit.*, p. XXI e.v.

12 F. Jansen, *Zei-spreuken*, <http://letras.terra.com/fons-jansen/618778/> (Geraadpleegd op 1 janua-
ri 2011).

13 *Jansen, Fons*, http://ru.kdc/over_het_kdc/archief/over_de_archieven/cultuur_en_recreatie/a...
(Geraadpleegd op 1 januari 2011).

gen 1965), *Goeden avond, dames en heren: dagboek van een cabaret* (Nijmegen 1966), *Geloofs-afval* (Nijmegen 1967), *Hoe meer zielen: volledige kabaretttekst* (Nijmegen 1968), *Driemaal andermaal: volledige kabaretttekst* (Nijmegen 1971), *Beleefd bedacht* (Nijmegen 1974), *Kwartetten: volledige kabaretttekst* (Nijmegen 1975), *Bijpraten* (Nijmegen 1977), *Andere teksten* (Nijmegen 1978), *Zullen we handhaven* (Weesp 1984), *Een prijs voor Kerkepad* (Hilversum 1985), *Ik heb me gedrukt* (Baarn 1986), *Praktijk hervat* (Baambergen 1989), *Het nieuwe van ouder worden* (Baarn 1989), *Is er iets zeker?* (Baarn 1990).

Welleryzmy literackie Fonsa Jansena są oryginalne pod każdym względem. Dotyczy to ich dicta, osób oraz facta.

a) Wśród nich są mianowicie dicta, których nie ma w słowniku welleryzmów Coxa oraz Van der Kooija. Tylko jedno z nich jest przysłowiem: *Goed overleg is het halve werk*. [Trzy razy (wprzód) przymierz, nim raz (nożycami) utniesz]. Wszystkie pozostałe dicta są frazeologizmami.

b) Charakterystyczne dla welleryzmów literackich Fonsa Jansena są zwłaszcza takie osoby, które nie występują w leksykonie welleryzmów Coxa i Van der Kooija. Należą do nich: Bóg, pastor, ksiądz, turysta, aktor radiowy, samobójca, małżonek, teolog, drobny przedsiębiorca, wychowawca, konserwatysta, turysta amerykański, pieszy, umierający, notariusz, aptekarz, przedsiębiorca, artysta, generał, oportunist, pragmatyk, pan młody, sprzedawca papierosów, kardynał i poseł do parlamentu.

Ik twijfel nooit, zei God, en hij was bang de mens slechts verzonnen te hebben. [Nigdy nie mam wątpliwości, powiedział Bóg, i bał się, że źle wymyślił człowieka.]

Ik lees expres niet met mijn gezicht naar het volk, zei de pastoor, en de kerk was leeg. [Ja odprawiam twarzą do wiernych, powiedział ksiądz, a kościół był pusty.]

Als er na dit leven niks meer is, zei de dominee, zal ik daar achteraf niet over zeuren. [Jeśli po tym życiu nie będzie nic, powiedział pastor, to po tym nie będę o tym żrzędził.]

Ik wil een dag naar de bedriegertjes, zei de toerist, en hij bezocht het Catshuis. [Pewnego dnia chcę pójść do oszustów, powiedział turysta, i zwiedził Catshuis ¹⁴.]

Ik wil het geluid van twee kokosnoten, zei de hoorspelacteur, en haalde een paard naar de studio. [Chcę efekt dźwiękowy dwóch orzechów kokosowych, powiedział aktor słuchowiska radiowego, i przyprowadził konia do studia.]

Ik wil niemand tot last zijn, zei de zelfmoordenaar, en bezorgde iedereen schuldgevoel. [Nie chcę być ciężarem dla nikogo, powiedział samobójca, i wywołał u każdego poczucie winy.]

Dit kan God nooit bedoeld hebben, zei de theoloog, en hij koos een andere bijbeltekst. [Tego Bóg nie mógł mieć na myśli, powiedział teolog, i wybrał inny tekst biblijny.]

14 Catshuis – siedziba premiera Holandii.

Ik wil uitsluitend beoordeeld worden op mijn prestaties, zei de echtgenoot, en hij maakte zijn vrouw zwanger. [Chcę, żeby mnie oceniano wyłącznie na podstawie moich osiągnięć, powiedział małżonek, i zrobił swej żonie dziecko.]

Concurrentie is juist goed, zei de middenstaander, en hij werd doodgeconcurrerd. [Konkurencja jest właśnie dobra, powiedział drobny przedsiębiorca, i został wykończony przez konkurentów.]

Ik doe het zo goed mogelijk, zei de opvoeder, en hij deed het fout. [Robię możliwie jak najlepiej, powiedział wychowawca, i popełnił błąd.]

Nooit zal ik een verbetering tegenhouden, zei de conservatief, en hij verbood iedere verandering. [Nigdy nie będę powstrzymywać ulepszeń, powiedział konserwatysta, i zabronił wszelkich zmian.]

Goed overleg is het halve werk, zei de ambtenaar, en hij overdacht 's morgens wat 's middags te doen. [Dobry początek, połowa roboty, powiedział urzędnik, i namyślał się rano, co robić w południe.]

Deze aspergers zijn heerlijk, zei de Amerikaanse toerist, en hij deed er ketchup overheen. [Te szparagi są wspaniałe, powiedział amerykański turysta, i polał ketchupem.]

Laat alles over aan de lieve Heer, zei de pastoor tegen de kraamvrouw, en zij overleed in het kraambed. [Zdaj się ze wszystkim na Pana Boga, powiedział ksiądz do położnicy, i ona umarła w położu.]

Ik vermaak al wat ik heb aan het weeshuis, zei de stervende, en liet twaalf kinderen na. [Wszystko co mam, zapisuję w testamentie sierocińcowi, powiedział umierający, i zostawił po sobie dwanaścioro dzieci.]

Dit is mijn domein, zei de voetganger, en hij zette zijn auto op het trottoir. [To jest moja dziedzina, powiedział pieszy, i zostawił swe auto na chodniku.]

Hij heeft me voor geldwolf uitgemaakt, zei de notaris, en hij eiste een dwangsom van honderduizend gulden. [On mnie nazwał kutwą, powiedział notariusz, i zażądał 100 000 guldenów kaucji.]

Er heersen hier afgrijselijke ziektes, zei de apotheker, en hij kocht zich een tweede huisje. [Tutaj grasują straszne choroby, powiedział aptekarz, i kupił sobie drugi dom.]

Investeren is goed voor de werkgelegenheid, zei de ondernemer, en kocht honderd robots. [Inwestowanie jest dobre dla zatrudnienia, powiedział przedsiębiorca, i kupił sto robotów.]

Politiek interesseert mij niet, zei de kunstenaar, en vroeg om subsidie. [Polityka mnie nie interesuje, powiedział artysta, i poprosił o subwencję.]

Zo sta ik sterker bij besprekingen over afschaffen, zei de generaal, en hij schafte aan. [Tak będę miał mocniejszą pozycję przy rozmowach na temat redukcji (broni), powiedział generał, i nabywał.]

Ik ben hier warm voorstander van, zei de opportunist, want hij kon 't niet tegenhouden. [Jestem gorącym zwolennikiem tego, powiedział oportunista, ponieważ nie mógł tego powstrzymać.]

Hier ben ik tegen, zei de pragmaticus, en hij kon 't niet voor elkaar krijgen. [Jestem przeciw, powiedział pragmatyk, i nie mógł tego załatwić.]

Ze valt mee, zei de bruidegom, en hij viel met de bruid en al de trap af. [Ona przechodzi moje oczekiwania, powiedział pan młody, i z panną młodą spadł ze schodów.]

Hier moet de schoorsteen tenslotte ook roken, zei de sigarenwinkelier, en hij rookte als een schoorsteen. [Z tego musi się wreszcie dać wyżyć, powiedział sprzedawca cygar, i palił nalogowo.]

Geweldloosheid is toch wel 't mooiste, zei de kardinaal, en hij dineerde met de dictator. [Nieużywanie przemocy jest najpiękniejsze, powiedział kardynał, i spożywał obiadowe kolacje z dyktatorem.]

Hou je vast aan het geloof, zei de dominee tegen de drenkeling, en hij ging de kansel op. [Trzymaj się wiary, powiedział pastor do topielca, i wszedł na ambonę.]

Dit kan onmogelijk door de beugel, zei het kamerlid, en hij deed een wetsvoorstel tot beugelvergroting. [To jest niedopuszczalne, powiedział poseł, i wniósł projekt ustawy o zwiększeniu budżetu.]

Również następujące nie-osoby nie występują w słowniku welleryzmów Coxa i Van der Kooija: ślimak, Radio Ewangelii, prosiaczek, parasol, Partia Centrum:

Het is hier verboden voor forensen, zei de slak, en nam zijn huis mee op zijn rug. [Tutaj jest zabronione dla dojeżdżających, powiedział ślimak, i wziął swój dom na plecy.]

Alleluja, wij zijn verlost, zei de EO, en bracht het telefoonnummer van de nazorg in beeld. [Aleluja, jesteśmy wybawieni, powiedziała telewizja Ewangelii, i podała na ekranie numer telefoniczny opieki nad rekonwalescentami.]

Waar dorst is moet een speen zijn, zei het biggetje, en noemde het instinct. [Gdzie jest pragnienie, tam musi być cycek, powiedział prosiaczek, i nazwał to instynktem.]

Daar komt een nudist, zei de parapluie, en hij zag een wandelstok. [Tam idzie nudysta, powiedział parasol, i zobaczył laskę spacerową.]

We zijn zelf een minderheid, zei de Centruumpartij, en verliet het land. [My sami jesteśmy mniejszością, powiedziała Partia Centrum¹⁵, i opuściła kraj.]

c) Ponadto należy wspomnieć tutaj facta, których brak w leksykonie welleryzmów Coxa i Van der Kooija. Do nich możemy zaliczyć: wizytę w Catshuis, wprowadzenie konia do studio, polanie ketchupem, śmierć w połogu, zaparkowanie samochodu na chodniku, kupowanie robotów, składanie wniosku o dofinansowanie, złożenie projektu ustawy o zwiększenie budżetu.

4. Danych bibliograficznych o Joz. (= Józefie Jakubie) le Bruynie nie można znaleźć w istniejących kompendiach biograficznych. Z katalogu Biblioteki Królewskiej w Hadze wynika jednak, że był on współautorem dwóch podręczników katechezy do szkoły podstawowej: *Jezusboek* (Kapellen 1986³), *Leven van top tot teen voor Gods aangezicht* (Antwerpen, Amsterdam 1984²) i poradnika kate-

15 Partia Centrum, partia nacjonalistyczna w Holandii w Latach 1980 – 1986.

chezy: *Midden onder u* (Kapellen 1979). Ponadto z katalogu belgijskiej Biblioteki Królewskiej dowiadujemy się, że był on także autorem następujących książek dla dzieci: *Een liefhondje Puk!* (Averbode 1967), *Feest voor Tom* (Lier 1966), *Hoe boer Jan prins werd* (Oostmalle 1972), *Ik vier mee* (Lier 1984), *Tom is lief voor Roosje* (Lier 1966), *Tom wil goed zijn voor moe-muis* (Lier 1966) oraz *Van Tip tot Top* (Averbode 1967).

Charakterystyczne dla weleryzmów literackich Joz. le Bruyna są osoby, które nie występują w słowniku welleryzmów Coxa i Van der Kooija¹⁶. Należą do nich: Eva Brems, zaproszony, gigolo, żółtodziób, homoseksualista, Hugo Claus, internista, książe kościoła, mistrz, babcia, pertraktujący, ulicznica, Sven Nijs, my, uczoney Freeman Dyson.

Een kind is een aanslag op je persoonlijke vrijheid! zegt Eva Brems¹⁷, maar ook een formidabele kans om voor het eerst onvoorwaardelijk lief te hebben. [Dziecko jest zamachem na twoją osobistą wolność! mówi Eva Brems, ale jednocześnie znakomitą okazją, żeby po raz pierwszy kochać bezwarunkowo.]

Dat is hier geen koffiedikkijken! zei de genodige en hij dronk oude klare. [To nie jest wrózenie z fusów! powiedział zaproszony i pił czystą.]

Hete nachten helpen mij de koude dagen tussen kerst en nieuw jaarenderend te beleven! zei de gigolo en hij ontkurkte de derde piper! [Gorące noce pozwalają mi znakomicie przeżyć zimne dni między Bożym Narodzeniem a Nowym Rokiem! powiedział żigolak i odkorkował trzecią pieprzówkę.]

We zullen het maar blauw-blauw laten! zei het groentje toen hij kamerde in de rosse buurt en kreeg meteen een dubbele rode kop! [Nie ma o czym mówić! powiedział żółtodziób, gdy utrzymywał pokój wynajęty przez swą kochankę w dzielnicy czerwonych latarni i od razu powiększyła się i zaczerwieniła jego żołądek.]

Ik hou meer van mannen dan van vrouwen! zei de homo en toen kreeg hij van alle feministen op zijn kop. [Kocham bardziej mężczyzn niż kobiety! powiedział homoseksualista, i dostał po głowie od wszystkich feministek.]

Er zit een rat in mijn kop, die vreest alles op! zei Hugo Claus een paar dagen voor zijn aangekondigde dood. Gelukkig waren toen zijn gedachten en gevoelens al vastgelegd in tijdloze poëzie! [Szczerz siedzi w mojej głowie, który wszystko wyjada! powiedział Hugo Claus¹⁸ na parę dni przed jego zapowiedzianą śmiercią. Na szczęście wtedy jego myśli i uczucia były już utrwalone w ponadczasowej poezji.]

De liefde van de man gaat door de maag! zei de internist en hij noemde zijn assistente: toetje. [Przez żołądek do serca mężczyzny! powiedział internista i nazwał swą asystentkę deserem.]

16 <http://zonnehart2008.skynetblogs.be/eigen-zei-spreuken/>; <http://nieuwjaarsbrieven-zonnehart.skynetblogs.be/eigen-zeispreuken/> (geraadpleegd op 11 januari 2011).

17 Eva Brems, posłanka do parlamentu belgijskiego z ramienia zielonych.

18 Hugo Claus, flamandzki poeta (1929 – 2008).

Ik heb goesting! zei de kerkvorst en hij pijpte liever een schandknaapje dan een havanna te roken! [Smakuje mi! powiedział księżę kościoła i ciągnął druta chłopca oddającego się prostytucji homoseksualnej zamiast palić cygaro hawańskie.]

Wie het weet mag het zeggen, zei de meester, en wie het beter kan, mag het doen. [Kto wie, niech powie, powiedział mistrz, a kto lepiej umie, niech to zrobi.]

God weet, komt het goed! zei zijn oma. Maar het verergerde van dag tot dag tot de laatste spuit ... [Bóg wie, wyjdzie na dobre! powiedziała babcia. Jednak stan pogarszał się z dnia na dzień aż do ostatniego zastrzyku...]

Ik voel me opgelucht! zei de onderhandelaar na weken donderweer en dagen slijkbezoedeling. [Odczuwam ulgę, powiedział mediator po tygodniach pogody burzowej i po obrzucaniu błotem.]

Het is niet allemaal goud dat blinkt! zei de straatmadelief en ze stak haar zuurverdiend geld in haar koperen koffertje. [Nie wszystko złoto, co się świeci, powiedziała ulicznica, i schowała swe gorzko zarobione pieniądze do miedzianego kufierka.]

Als er niet mooiers meer komt, waarom moet je dan nog voortgaan? vraagt Sven Nijs zich af. Ik (Joz.) zou zeggen: Just om dat onmogelijke nog mogelijk te maken. [Jeśli nie przychodzi nic ładniejszego, to po co jeszcze kontynuować? pyta się Sven Nijs ¹⁹. Ja (Joz.) powiedziałbym: Właśnie dlatego, żeby uczynić możliwym to, co niemożliwe.]

Omdat die eerste keer met kerstmis al zo fantastisch was, zijn we na tien jaar nog altijd gelukkig samen. Niemand van onze wederzijdse vrienden heeft dat zo lang volgehouden. Daarom vieren we dat met gevulde kalkoen aan tafel en doen we dat dubbel over met meer dan champagne straks in bed. [Ponieważ pierwszy raz w czasie Bożego Narodzenia było tak fantastycznie, jesteśmy po dziesięciu latach nadal szczęśliwi razem. Nikt z naszych przyjaciół nie wytrwał tak długo. Dlatego świętujemy to nadziewanym indykiem i zaraz powtarzamy to dwa razy, nie tylko szampanem w łóżku.]

Het grootste deel van mijn leven heb ik dingen gedaan zonder enig praktisch nut! zegt de wetenschapper Freeman Dyson. Maar ik (Joz.) durf toch proberen dat door zijn inzichten anderen praktischer konden handelen. [Większość swego życia robiłem rzeczy nie mające praktycznej korzyści, mówi uczony Freeman Dyson ²⁰. Ale ja (Joz.) jednak śmiem powiedzieć, że dzięki jego poglądom inni mogli działać bardziej praktycznie.]

Również następujące nie-osoby nie występują w słowniku welleryzmów Coxa i Van der Kooija: jurny kozioł, ulewa.

Vooruit met de geit! lachte de viriele bok en hij maakte er zeven zwanger binnen het uur aan de lopende band. [Raz kozie śmierć! śmiał się jurny kozioł, i zapłodnił ich siedem w ciągu godziny.]

De kogel is door de kerk! zei de regenbui. 't Giet eer 't donker is. [Decyzja zapadła! powiedziała ulewa. Leje, zanim się ściemni.]

Charakterystyczne dla welleryzmów literackich Joz. le Bruyna są facta, których brak w leksykonie welleryzmów Coxa i Van der Kooija. Należą do nich: picie czystej wódki, odkorkowanie trzeciej pieprzówki, zaczerwienienie się żołądki, pogarszanie się aż do ostatniego zastrzyku.

19 Sven Nijs – kolarz belgijski.

20 Freeman Dyson – amerykański fizyk i matematyk.

5. Typowe dla zbadanych welleryzmów literackich Fonsa Jansena en Joz. le Bruyna są następujące cechy:

- 1) Fons Jansen i Joz. le Bruyn jako autorzy będący intelektualistami wykorzystują świadomie tradycyjną formę welleryzmu, żeby swe posłanie przekazać w atrakcyjnej formie.
- 2) Pod względem swej formy badane welleryzmy literackie są tradycyjne. W większości przypadków mają trójczłonową strukturę taką jak tradycyjne welleryzmy ludowe. Posługują się więc *dictum*, *persona* i *factum*.
- 3) Natomiast pod względem swej tematyki welleryzmy literackie są niezwykle innowacyjne. Mamy tutaj do czynienia z całkowicie nowymi welleryzmami, a nie z parodiami już istniejących welleryzmów ludowych.
- 4) Wbrew stwierdzeniu Coxa i Van der Kooija welleryzmy te odnoszą się z reguły do aktualnych i istotnych problemów współczesnego społeczeństwa²¹.
- 5) W przeciwieństwie do welleryzmów ludowych występują tutaj wyłącznie osoby, które pochodzą z wyższych warstw społecznych lub pełnią kierownicze role.
- 6) Również sytuacje, w których zachodzą te nowoczesne welleryzmy, są typowe dla wyższych i dobrze sytuowanych kręgów i środowisk współczesnego społeczeństwa – w przeciwieństwie do niższych klas społecznych w welleryzmach ludowych.
- 7) Swawolny humor w welleryzmach literackich z reguły nie jest grubiański, ale subtelny i przeznaczony dla koneserów. Jest prawie zupełnie brak związków z seksualnością i wydalaniem – które są typowe dla welleryzmów ludowych.
- 8) Welleryzmy literackie spełniają głównie funkcję krytyczną. Nie cofają się nawet przed kpina z różnych dostojników świeckich lub kościelnych, z intelektualistów, znanych osobistości, takich jak np. kardynał, Eva Brems, Hugo Claus, posłanka do parlamentu belgijskiego, Freeman Dyson, amerykański fizyk i matematyk, i Sven Nijs, kolarz belgijski.

Bibliografie

- Cox H.L, Kooij J. van der, *Alle beetjes helpen. Nederlandse, Friese en Vlaamse wellerismen*, Groningen, Oldeberkoop 2007.
- Grzybek P., Paremiologischeskie Issledovanija, in: *Proverbium* 2 (1980), p. 339 - 351.
- Jente R., *Proverbia Communia. A Fifteenth Century Collection of Dutch Proverbs Together with the Low German Version*,

²¹ H. L. Cox, J. van der Kooij, *op. cit.*, p. XXI.

-
- Bloomington 1947. Kruyskamp C., *Allemaal mensen... Apologische spreekwoorden*. 3e druk, 's-Gravenhage 1965.
- Mieder W., Kingsbury S.A., *A dictionary of wellerisms*, New York, Oxford 1994. Turksma L., *Over spreekwoorden en uitdrukkingen*, (s.l.) 2005.
- Vliet R. van, *Lyste van spreek-woorden*, Leiden 1997.

